

tär. Registreringen bör göras omväxlande, men dock hållas inom vissa gränser och registreringseffekterna får icke överskattas. Äro psalmerna valda med omsorg och sakkännedom, ange de tydligt den ifrågavarande söndagens eller högtidsdagens karaktär, vilken av organisten ofta träffande kan understrykas i registreringen.

Julen t. ex. kan karaktäriseras i registreringen med flöjter och skalmejor eller med eteriska aliquotstämmor blandade med svaga grundstämmor. Osökt kommer man vid den serafiska effekten att tänka på änglasskarans julbudskap och vid den pastorala effekten ledes tanken till herdarna i Betlehems nejd. Den naiva framställningen av högtidens karaktär passar bra om julen. En annan högtidsdag eller söndag kräver en annan registerbehandling. Varje helgdag har något för sig karaktäristiskt som kan återspeglas i den lyhörda organistens spel. Tyvärr blir organistens bemödanden i detta avseende ytterst sällan uppskattade. Tvärtom tolkar man ibland hans nit som en strävan till att härska vid gudstjänsten. Orgelspelet och organisten skall lika litet som någon annan härska vid gudstjänsten. I denna skola alla tjäna.

Hos oss har några försök gjorts att utföra koralsången växelvis av församlingen med orgel och kören fyrstämmigt utan orgel. Likaså har man vid vanlig unison psalmsång låtit orgeln pausera under någon strof. Därvid har i synnerhet i det förstnämnda fallet växelverkan varit god. I det senare fallet har församlingen, som icke varit förberedd på orgelns uteblivande, känt sig litet bortkommen.

Men detta bevisar inte att en utveckling i denna riktning vore omöjlig, utan blottar fastmer en försummelse, som vi ofta göra oss skyldiga till gentemot vår kyrkomenighet, som bör skolas till att självständigt kunna uppbära den unisona sången.

Julius Sundberg.

Nya Orgelnoter.

Johann Crügers härliga koral »O, wie selig seid ihr doch, ihr Frommen» har lockat många till orgelutläggningar, mer eller mindre omfattande och mer eller mindre givande. Den *Partita* över nämnda melodi, med vilken *Karl Höller* riktat vår orgellitteratur, hör utan tvivel till det djärvaste i fråga om behandling av en klassisk cantus firmus, som sett dagen. Man kan å ena sidan ifrågasätta, om ej en gammal, hävdvunnen kärnelodi som den förevarande borde vara helt och hållet fridlyst för en bearbetning av det slag, som här föreligger. Men å andra sidan kan väl ingen förmenas, tonspråket må vara hur egenartat som helst, att låta ett dylikt tema framstå i den belysning detta och de därmed förknippade textorden enligt vederbörandes uppfattning kunna ge anledning till. Allt beror på hur bearbetningen är gjord, om c. f. verkligen frambäres och icke undanskymmes, om den underlagda texten förstärkes i uttrycket och icke tvärtom. Vad nu Höllers Partita beträffar så kan väl icke förnekas, att denna röjer både respektingivande kunnighet och en fantasi, som på allvar söker göra koraltextern med dess rikt skiftande innehåll i de olika

stroforna full rättvisa. Men, hur går det med koralltemat? I det vilda tontumult, vari det småningom inkastas och i de komplex av hjärtskärande dissonanser, av vilka det mer och mer ombrusas, är det sannerligen ej lätt att vare sig igenkänna eller följa det. Fråga är om icke resultatet av denna hänsynslösa framfart blivit ett helt annat än det åsyftade. Stilen i stycket är vidare långt ifrån enhetlig. Medan tonsättaren i de första variationerna visar tendens till självständigt tonspråk, röjer han i de följande frändskap med såväl Reger och sentida atonalism som fransk impressionism. Den sista variationen, i och för sig ett mycket stämmingsmättat stycke av obestridlig verkan, leder tankarna osökt till Debussy och Ravel. En värdefull egenskap ådagalägger emellertid H. framför allt i denna variation: han vet till fullo vad hans instrument mäktar. (Detta avsnitt inbjuder till de mest raffinerade klangeffekter.) Ur registrerings-synpunkt är f. ö. Partitan i sin helhet ett synnerligen tacksamt stycke. Och märkligt i ett annat hänseende: det bär opustalet 1!

Introduktion und Passacaglia av *Richard Schiffner*, opus 20, är en helgjuten, ståtlig och välklingande komposition, som varmt rekommenderas. För att fullt komma till sin rätt fordrar den dock en stor tremanualig orgel.

Vidare vill anmälaren fästa vederbörandes uppmärksamhet på *Fyra koralförspel* av *Franz Schmidt*. Dessa tonsättningar utgöra talande bevis på att den konst de gamle voro sådana mästare i, näml. konsten att bearbeta en koralmelodi och förläna den stegrad uttryck, lever även bland vår tids tonsättare.

Schmidt bygger på klassisk grund. Att han öst ur bachska källflöden kan ingen misstaga sig på. Det första stycket, som är ett förspel till koralen »O Ewigkeit, du Donnerwort», är skrivet i form av en kanon (i sekunden), vars bägge stämmor flyta fram i lugna tidsvärden. Mot dessa kanonstämmor, som spelas med höger hand på särskild manual, röra sig vänstra handens och pedalens stämmor i oavbrutna åttondelar. De bägge stämgrupperna fortlöpa helt oberoende av varandra, vilket delvis också är fallet med de enskilda stämmorna i den mot kanon kontrasterande gruppen. De rätt djärva dissonanser, som genom detta skrivsätt här och där uppstå, äro emellertid icke av chockerande art. Tvärtom, de förläna åt satsen en välgörande friskhet och bidraga i icke oväsentlig grad till att stämningarna framträda i klarare relief. Precis samma skrivsätt återfinna vi hos Bach, t. ex. i hans koralförspel »Liebster Jesu, wir sind hier», där det sannerligen ej heller saknas dissonanser. Av häftets stycken i övrigt vill jag särskilt framhålla förspelet till koralen »O, wie selig seid ihr doch.» Lätt utförbart är detta stycke i sin klassiskt förnäma stil och formfulländade gestaltning ett opus, som borde införlivas med varje orgelspelarens repertoar. En fördelaktig egenskap, som samtliga stycken ha gemensamt, är att de kunna utföras även på den minsta tvåmanualiga orgel.

Kleine Toccata av *Richard Wetz* är som redan titeln i viss mån antyder ett stycke utan anspråk. Det lämpar sig mera som studiematerial för orgelelever, ej minst på grund av de rika tillfällen till register- och manualväxling det erbjuder, än för kyrkligt bruk.

Lättast i vågskålen av här till granskning förelagda tonsättningar väger helt visst *Variationer över Händels hymn »Dotter Zion»* av *Alfred Hottinger*, detta trots det ganska betydande yttre omfånget. Frånsett en kanon med den kända melodien som tema är stycket hållet i homofon stil. Tonsättaren låter händelhymnen passera revy icke mindre än fyra gånger (i resp. G, H, Ess och åter G-dur) men utan någon som helst variation av temat vare sig rytmiskt eller melodiskt. De figurverk och passager, av vilka det så småningom omsusas, förmå icke hålla enformigheten tillbaka. Något utöver den kända jubelhymnens kraft mäktar dessa s. k. variationer ej giva.

Det återstår nu endast att med några ord omnämna *Två koralförspel* av *Ernst Pepping*. I dessa korta stycken, det första ett förspel till »Erschienen ist der herrlich Tag», det andra förspel till »O Traurigkeit, o Herzeleid» (= koralen 98 i vår koralbok) möter oss en tonkombinatör tydligen av allra senaste snitt. Att han verkligen har *någon* mening med sina noter, kommer man först småningom underfund med. Till en början blir man väl om icke rentav förargad så i alla fall mycket funder-sam inför denna absolut meningslösa olåt, som man tycker slår emot en. Man frestas fråga sig: Kan verkligen en klok människa skriva på detta sätt? Det skall villigt erkännas, att det första förspelet i sin egenartade men dock för vanliga öron fullt uppfattbara stil och med sin av mästarehand genomförda kanon, ger ett visst sympatiskt intryck. Men det andra! Såvitt jag kunnat finna, har detta knappast något annat än rent teoretiskt intresse. Med sin strängt konsekvent genomförda dubbelkanon, där de fyra olika stämmorna föras fram utan bittersta hänsyn till varandra, vädjar denna »musik» uteslutande till ögat. För det normalt utrustade örat, som väl dock alltjämt får betraktas som den egentliga mot-tagaren när det gäller toner, kan det icke bli annat än en utesäglig pina. Men, vad är det då egentligen för konst längre att skriva kanons, fugor, etc., då man icke det ringaste behöver tänka på hur det skall låta!

Det må icke förvåna om man efter att ha spelat igenom dylika noter ställer sig en smula undrande och spörjande inför morgondagens orgelmusik, hur den månde bli. Sedan man tagit del av Peppings »O Traurigkeit, o Herzeleid», vars titel onekligen är ganska träffande med avseende på vad som döljer sig bakom dess notrader, är man sannerligen färdig att ropa ut till dem det vederbör: Skriv hurudan musik ni vill, bara ni låter de gamla mästarna och deras melodier vara i fred!

Waldemar Ahlén.

Karl Höller: Partita über den Choral »O wie selig seid ihr doch ihr Frommen». (Förlag: Leuckart.)

Richard Schöffner: *Introduction och Passacaglia*. (Leuckart.)

Franz Schmidt: *Vier kleine Choralvorspiele*. (Leuckart.)

Richard Wetz: *Kleine Toccata*. (Leuckart.)

Alfred Hottinger: Variationen über G. F. Händels »Tochter Zion, freue dich!» (Leuckart.)

Ernst Pepping: *Zwei Choralvorspiele*. (Kallmeyer.)